

ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ФАХІВЦІВ ДЛЯ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Володимир Шевченко

доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник,
професор кафедри спеціальної освіти,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
E-mail: shvchenko_volodumur@ukr.net

В умовах сучасного розвитку спеціальної освіти в Україні активізується пошук способів і засобів удосконалення професійної підготовки педагогів для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Кількість таких дітей постійно збільшується, цьому сприяє і війна, яка триває на нашій території. У такому випадку використання реабілітаційних та корекційних технологій стає необхідною умовою діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах, зокрема, і насамперед, дошкільних. Це пов'язано з тим, що традиційної загальнопедагогічної підготовки фахівців у закладах вищої освіти для ефективної роботи з дітьми, які мають різні порушення в розвитку, недостатньо. На сьогодні потрібні спеціально підготовлені фахівці дошкільної освіти для роботи в умовах інклюзії [1, с. 54–55].

Проблемі підготовки сучасного педагога до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами присвячено низку досліджень вітчизняних вчених, зокрема В. Бондаря, В. Засенко, О. Колупаєвої, Л. Савчук, Т. Сак, В. Синьова, В. Тарасун, О. Таранченко, В. Тищенко, О. Хохліної, А. Шевцова та інших.

Інклюзивне навчання в Україні як педагогічна інновація переживає складний шлях свого становлення та розвитку. Одним з основних чинників впровадження інклюзії є підготовка педагогічних кадрів. Програма такої підготовки включає в себе орієнтацію на забезпечення позитивного спілкування та навчання дітей з особливими освітніми потребами [2, с. 141]. Водночас потрібна відповідна оновлена програма перепідготовки педагогічних кадрів.

Вихователь закладу дошкільної освіти є найважливішою ланкою в організації навчально-виховного процесу. Тому це має бути педагог, який

приймає нову систему цінностей, творчо реалізує нові технології навчання, здатні розв'язувати проблему соціалізації дітей з особливими освітніми потребами, який володіє методами та методиками психолого-педагогічної діагностики. Такі педагоги прагнуть високих результатів у своїй професійній діяльності, знають специфіку освітніх програм, володіють методиками та технологіями навчання дітей з особливими освітніми потребами, ефективно взаємодіють із батьками та навколишнім соціумом [1, с. 55].

На сьогодні у більшості педагогів відсутня спеціальна психолого-педагогічна підготовка, мотивація до роботи з даною категорією дітей, присутній страх, відчай, бажання уникнути такої роботи. До сучасних проблем також належать: професійна невідповідність педагогічних кадрів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в загальноосвітній школі, архітектурна непристосованість закладів, недостатня розробленість нормативно-правової бази, неналежне додаткове фінансування інклюзивних закладів, низький рівень методичного забезпечення, негативне ставлення батьків дітей з нормативним розвитком до інклюзивного закладу та дітей з особливими освітніми потребами. Негативним чинником, що затримує розвиток інклюзії, є недостатнє ознайомлення та використання вітчизняного та зарубіжного досвіду педагогічної роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби. Саме цей чинник відіграє важливу роль в розвитку інклюзії.

Зміна структури спеціальної освіти та збільшення кількості дітей дошкільного віку з проблемами в розвитку, «залучених» до загальноосвітніх закладів дошкільної освіти, вимагає від закладів вищої освіти педагогічного спрямування перегляду та вдосконалення якісної складової навчального процесу, важливою ланкою якої є підвищення професійної компетентності педагогів.

На сьогодні важливим є оволодіння педагогами основними методами навчання та корекції розвитку дітей з особливими освітніми потребами; виникає нагальна потреба у запровадженні додаткових навчальних курсів. Водночас у закладах післядипломної педагогічної освіти необхідне подальше

змістове вдосконалення змісту курсів і спецкурсів підвищення кваліфікації. Водночас з метою забезпечення рівного доступу до якісної освіти, інклюзивні освітні заклади мають адаптувати свої програми та плани, методи і форми навчання, використовувати наявні ресурси для задоволення індивідуальних потреб дітей [3, с. 196–198]. Тому одним із важливих напрямів сучасної підготовки майбутніх вихователів вважаємо їхню підготовку до участі в програмах інклюзивного навчання, надання їм знань зі спеціальної педагогіки та психології, забезпечення інструментарієм і моделями альтернативного навчання для створення власних індивідуальних корекційно-педагогічних програм для дітей з особливими освітніми потребами [1, с. 55].

Підготовка педагогів дошкільного профілю, на нашу думку, може мати таку варіативність: 1) підготовка до здобуття основного фаху за напрямом «Дошкільна освіта», з доповненням циклів спеціальними дисциплінами та спецкурсами; 2) підготовка до здобуття нового фаху за напрямом «Спеціальна дошкільна освіта», програму якої важливо розробити й ліцензувати; 3) підготовка до здобуття додаткової кваліфікації за фахом «Логопедія», «Корекційна психопедагогіка» («Олігофренопедагогіка»), «Сурдопедагогіка», «Тифлопедагогіка», «Психологічна готовність педагога»; 4) підготовка до реалізації програм спеціалізацій при отриманні одного фаху з вищезазначених.

Готовність педагога до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами розглядається крізь два показники: професійна готовність та психологічна готовність.

Структура професійної готовності має такі складові: інформаційна готовність; володіння педагогічними технологіями; знання основ психології та корекційної педагогіки; знання індивідуальних відмінностей дитини; готовність педагогів моделювати заняття та використовувати варіативність у процесі навчання; знання індивідуальних особливостей дітей з різними порушеннями в розвитку; готовність до професійної взаємодії та навчання [1, с. 54–55].

Для вдосконалення підготовки студентів напряму «Дошкільна освіта» вважаємо за важливе виокремити такі компоненти: теоретико-методичний, практичний, особистісний.

Теоретико-методична підготовка до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами включає базу знань із психофізіологічних особливостей таких дітей, зокрема пов'язаних зі специфікою конкретного порушення (синдром Дауна, розлади аутичного спектра, глухота, сліпота тощо), знання щодо особливостей їхньої навчальної діяльності та методик роботи з ними.

Практична готовність включає: володіння методиками роботи з дітьми з особливими освітніми потребами; розуміння власних особистісних і професійних обмежень; володіння інформацією про фахівців і служби, які здійснюють загальний, спеціальний медичний, соціальний та психолого-психологічний супровід таких дітей (Монтессорі-терапія, психологічна діагностика та корекція тощо).

Особистісна готовність включає толерантне ставлення, позитивний настрій, адекватне сприйняття дітей з особливостями психофізичного розвитку, усвідомлення власних амбівалентних почуттів та вміння з ними поводитися, готовність до налагодження соціальної взаємодії вихованців з різними рівнями здоров'я та розвитку, вміння співпрацювати з батьками.

Як додаткова складова готовності вихователя працювати з такими дітьми виокремлюється робота з родиною дитини з особливими освітніми потребами. Така робота включає розвиток толерантного ставлення до дитини іншими дітьми і дорослими. Одним із дієвих варіантів у роботі з дитиною з особливими освітніми потребами та її оточенням можна вважати програму «Дитина-дитині» (автор Девід Морлі). Вона містить шість інструкцій щодо таких дітей та пояснює як орієнтуватися в різних видах порушень, дає розуміння особливостей дітей, їхніх сильних і слабких сторін [1, с. 56–57].

Відповідно до вищезазначеного можемо узагальнити, що в підготовці фахівців для загальноосвітніх закладів дошкільної освіти має бути врахована складність завдань, які стоять перед ними у професійній діяльності:

забезпечення кожній дитині доступності навчання, альтернативність форм і закладів освіти, здобуття в подальшому бажаного освітнього рівня. Водночас головним залишається надання необхідної корекційно-реабілітаційної допомоги, психолого-педагогічний супровід і впровадження ефективних інноваційних технологій розвитку та навчання.

Список використаних джерел:

1. Кирста Н. Підготовка спеціалістів дошкільного профілю до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. *Освітній простір України*. 2015. № 6. С. 54–57.
2. Овод Ю. В. Особливості організації навчального процесу та підготовка педагогічних кадрів для роботи в закладах інклюзивного навчання. *Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Кам'янець-Подільський, 24–25 квітня 2017 р.). Кам'янець-Подільський, 2017. С. 141.
3. Прядко Л. О. Підготовка педагогів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчального закладу. *Спеціальна освіта: стан та перспективи*: матеріали Всеукраїнської (заочної) науково-практичної конференції (м. Харків, 17–18 травня 2017 р.). Харків. 2017. С. 196–198.